

İnsan Hakları Bağlamında Kişisel Verilerin Korunması Önerisi

Kamil Kenan Büke *

*Sorumlu Yazar: kamilkenan@hotmail.com

Gönderilme Tarihi: 24.01.2020 – Kabul Tarihi: 20.03.2020

Öz

Bu makale, iletişim teknolojilerinde ve özellikle de internette kullanılan kişisel bilgilere dair yapılan düzenlemelerin evrensel etik kuralları kapsamında olup olmadığı, insan haklarının dikkate alınmadığı düzenlemelerle kişinin özel hayatı ve kişisel verilerinin korunabilir olup olmayacağı üzerinedir. Bu kapsamda kişisel verilerin korunması konusunda “temel haklar” ve “temel kişi hakları” dikkate alınmadan yapılacak düzenlemelerin birçok sakınca ortaya çıkarabileceği tezi savunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: İnsan Hakları, kişisel verilerin korunması, etik

The Personal Data Protection in Context of Human Rights

Abstract

This article is about whether the regulations regarding personal data used in communication technologies and especially on the internet are within the scope of universal ethical rules or not. And also about, whether personal data and privacy can be protected with regulations scope of human rights or not. In this context, it is argued that the personal data and privacy protection regulations, that made without consideration “fundamental rights” and “fundamental human rights” may cause many drawbacks.

Keywords: Human rights, The protection of personel data and privacy, ethic

1. Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve özellikle internet kullanımındaki artışlar, bu teknolojileri kullananların kişisel bilgileri ve bu kişilere ait veriler konusunda birçok soruyu da beraberinde getirmiştir. Bu kişisel verilerin elektronik ortamlarda saklanıp işlenmesinin pozitif getirilerini bir yana bırakırsak, en çok üzerinde durulan konu, bu verilerin suiistimalidir. Söz konusu verilerin ticareti ve buna dair bir ekonominin oluşması ile verilerin suiistimali, siber suçlar ve bu suçlara dair hukuki düzenlemelerin yapılması gerekliliği tartışmaları günümüzün önemli sorunlarından biridir.

Kişisel verilerin ticari amaçlı ve kötü amaçlı kullanımları “siber suçlar” kavramı ve yapılan düzenlemelerin incelenmesinden de anlaşılacağı gibi disiplinler arası bir çalışmayı gereklidir. Bu olgu ekonomik, politik, sosyolojik ve hukuki yanıyla ele alınmalıdır. Fakat konuya dair bilimsel bağlantıları irdelemenin, bu bağlantıları her yönüyle ortaya koymanın, böyle bir çalışmanın sınırlarını aştığı da ortadadır. İşte böyle bir çalışma kapsamında hepsinin temelinde yatan ve konunun ekonomik, politik, sosyal ve hukuki boyutuna dair yapılacak tartışmalarda etik kavramını öne almak uygun olacaktır. Çünkü etik kavramı hem bu bağlamda yapılacak tüm incelemelerin, hem de bütün bu disiplinlerin ortak ve bağlayıcı noktası konumundadır. Konunun etik ile olan ilişkisi de kişisel verilerin korunması, kişinin özel hayatı, kişi hakları ve insan hakları bağlamında ortaya çıkmaktadır ve hukuki düzenlemeler bu temelde gerçekleşmektedir.

Tüm bu durumlar göz önünde tutulacak olursa, bu çalışmanın temel sorusu; iletişim teknolojilerinde ve özellikle de internet ortamında kullanılan kişisel bilgilere dair yapılan düzenlemelerin evrensel etik kurallarının kapsamında olup olmadığı ve insan haklarının dikkate alınmadan oluşturulan düzenlemeler ile kişinin özel hayatı ve kişisel verilerinin korunabilir olup olmayacağıdır. Bu soru karşısında çalışma kapsamında savunulan tez; kişisel verilerin korunması konusunda “temel haklar”, “temel kişi hakları” dikkate alınmadan yapılacak düzenlemelerin birçok sakınca ortaya çıkarabileceğidir.

Çalışmanın ilk bölümünde konu içinde yer alan kişi, hak, kişilik hakkı gibi kavramsal çerçeve ile bu kavramların insan hakları ile bağlamı belirlenecektir. İkinci bölümünde ise bu kavramlarla ve insan hakları ile bağlantılı olarak kişisel mahremiyet ve özel hayatın gizliliği konusu ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde de kişisel mahremiyet ve özel hayatın gizliliği bağlamında, kişisel veri, kişisel verilerin korunması kavramları açıklanacaktır. Çalışmanın dördüncü bölümünde konunun neden evrensel bir niteliğe sahip olduğu ve bu bağlamda da insan hakları evrensel beyannamesine ihtiyaç duyduğu, kişi haklarının korunması kişisel verilerin korunması arasındaki uluslararası ilişkinin incelenmesiyle ortaya konulacaktır. Çalışmanın son kısmında yapılan kavramsal tartışmaların ışığında insan hakları temelinden ayrı olarak kişisel verilerin korunmasının mümkün olup olmayacağına dair sonuçlar analiz edilecektir.

2. Kişi, Hak ve Kişilik Hakkı Kavramları

Hukuk dilinde “kişi” sözcüğü genel olarak, haklara sahip olabilme ehliyetine, yani hak ehliyetine sahip bulunan varlık olarak tanımlanmaktadır (Ataay, 1995, s. 253). Kısacası, kişi hak ve borç sahibi olabilen varlıktır (Kayar ve Üzülmöz, 2007, s. 116).

Medeni hukuka göre kişi ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki gerçek kişiler diğeri de tüzel kişilerdir. Bu çalışmada her iki kişi kavramının da tanımlanması yerinde olacaktır. Çünkü eylemin faili ve maruz kalamı hem tüzel hem de gerçek kişi olabilir. Gerçek kişiler (hakiki şahıslar) insanlardır (Ataay, 1995, s. 256). Tüzel kişiler; ekonomik ve sosyal bazı zorunluluklar nedeni ile belirli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik kişi ve mal topluluklarına hukukun, hak ve borçlara sahip olabilme gücü tanınmasıyla meydana gelmişlerdir (Kayar, 2007, s. 124). Tüzel kişiler, ister mal topluluğu olsun ister kişi topluluğu olsun kendilerini meydana getiren kişilerden bağımsız bir kişiliğe sahiptir.

Bu çalışmada kişi, ister gerçek kişi olsun ister tüzel kişi olsun, her ikisinin hem temeli hem de ortak noktası olan, haklardan yararlanan, hak sahibi olan varlıklar olarak kabul edilecektir. Hak kavramı; hukuk tarafından tanınan ve korunmasını isteme hususunda bireyin yetkili saydığı menfaatlerdir (Ataay, 1995, s. 363). Ahlaki ve hukuki alanda “hak” kavramı; bir kişi, kurum veya bir şey üzerindeki gerekçelendirilmiş bir iddia ve talebi ifade etmektedir (Ersoy, 2009, s. 4). Bu tanımların dayanağı Aristoteles’in “Nikomakhos’a Etik” isimli çalışmasındaki hak tanımlamalarına dayanmaktadır. Kitapta hak, politik toplumda mutluluğu ve onun öğelerini oluşturan ya da koruyan şeyler olarak ve yasaya ve eşitliğe uygunluk olarak tanımlanmaktadır (Aristoteles, 2005).

Kişi kavramı sadece hak sahibi olabilme açısından ele alınmış olsa da aslında hukuksal yapıda bu kavrama şeref, itibar, özgürlük vs. temel insan hakları kavramlarının da dâhil edildiğini unutmamak gerekir. Bu bağlamda medeni hukukta kişilik ve kişi kavramları ayrı şeyler olarak ele alınmamaktadır. Ancak kişilik haklarını ayrı olarak tanımlayacak olursak; kişinin kişiliğini oluşturan hayatı, sağlığı ve beden bütünlüğü gibi maddi varlığı ile özgürlüğü, dini ve vicdani inançları, şeref ve haysiyeti, itibarı, ismi, resmi, gizlilik ve sır çerçevesi gibi çeşitli manevi varlıkların tamamı üzerinde korunan menfaatleridir. Bu hak kişiye üçüncü kişilerden kişilik hakkına saygı gösterilmesini ve kişilik değerlerine dokunulmamasını isteme yetkisi verir (Civelek, 2011, s. 14). Ayrıca bu savı destekler nitelikte; Betül Çotuksöken “İnsan Hakları ve Felsefe” adlı kitabında etik ve hukuk bağlamında insan hakları ile bireyin/kişinin hakları arasında doğrudan bağlantı olduğunu belirtmekte ve her insanın saygıdeğer ve onurlu bir varlık olduğunun altını çizmektedir (Çotuksöken, 2012, s. 76).

O halde, buraya kadar belirlenen çerçeve göstermektedir ki; birazdan inceleyecek olduğumuz, kişisel mahremiyet, özel hayatın gizliliği, kişisel veriler ve kişisel verilerin korunması konularının bu çizilen çerçevenin kapsamından bağımsız düşünülemezdir.

3. Kişisel Mahremiyet ve Özel Hayatın Gizliliği

“Hak” kavramı ve “kişilik hakkı” kavramlarının tanımlanmasından sonra en önemli adım mahremiyet hakkının tanımlanmasıdır. Çünkü literatürde, bu kavramların içinde yer alan kişilik değerleri mahremiyet hakkının kapsamına girmektedir. Mahremiyet hakkı uluslararası hukukta “bireyin yalnız bırakılma hakkı” (Beceni, 2009, s. 4), kişilik hakkı, özel hayata saygı, kişisel iletişim ve haberleşmenin dokunulmazlığı şeklindedir. Bir başka ifadeyle, bireyin kendisi hakkında ki bilgilerin ne zaman, nasıl ve ne oranda diğer kişilerle paylaşılabilirliğini belirleme yetkisidir (Westin, 1967, s. 7). O halde kişisel mahremiyet kapsamına kişinin özel eşyaları, evrakları vs. ve bedensel bütünlüğüne dair müdahalelerin yanı sıra yine kişinin direk kendisine ait olan telefon görüşmeleri, e-postaları vb. tüm verilerinin izinsiz kullanımı, işlenmesi ve diğer kişilerle paylaşımı da bu kapsama girmektedir.

Kişisel mahremiyeti ve özel hayatın gizliliği hakkını kapsayan unsurlar İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde, Anayasamızda ve çeşitli genel ve özel kanunlarda da yer almaktadır. Özellikle İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde 12’nci maddesinde, “Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak müdahale edilemez, şeref ve adına saldırlamaz. Herkesin bu gibi müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.” şeklinde yer almıştır.

Şimdi bu açıklamalar, kişisel mahremiyet ve özel hayatın gizliliği bağlamında, kişisel veri, kişisel verilerin korunması kavramlarını analiz etmemizi olanaklı kılmakta ve ek olarak bu sayede kişi haklarının korunması kişisel verilerin korunması arasındaki sıkı ilişki ortaya konulabilecektir.

4. Kişisel Veri ve Kişisel Verilerin Korunması

Ağırlıklı olarak bilgisayar teknolojisi merkezinde gelişen bilişim teknolojisinin sağladığı depolama, işleme ve eşleştirme gibi işlevlerin, bir kişinin bilinmesini ya da bilinebilmesini sağlayan her türlü enformasyon olarak tanımlanmaktadır (Ketizmen, 2008, s. 189). Bu durumda şu çok açıktır; kişisel veriler, kişinin kendisi ve yaşantısı hakkındaki bilgi ve enformasyon içermekte ya da bu bilgileri elde etme aracı olarak kullanılması kullanılması nedeniyle özel hayat ile yakından ilişkili olup, özel hayat kapsamındadır (Privacy and Human Rights, 2002, s.3).

O halde kişisel mahremiyet kavramını açıkladığımız paragrafın son kısmında da değindiğimiz şekli ve insan hakları bildirgesini temel alarak, şu çıkarımda bulunmak yanlış olmayacaktır: kişisel veri, kişinin özel hayatı kapsamındadır ve özel hayatın gizliliği bağlamında ele alınması gerekmektedir. Bu da kişisel mahremiyetin bir alt başlığı olarak kişisel bilginin mahremiyetine ya da diğer bir ifade ile belirtecek olursak “enformasyon mahremiyetine” (Ketizmen, 2008, s. 193) denk gelmektedir. Bu durumda kişisel verilerin korunması, kişisel hakların korunması kapsamına girmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 3. Maddesinde bu konu “Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkı vardır.” şeklinde belirtilmiştir. Teknolojilerin sağladığı birçok avantajın yanında kişinin hayatının gizliliği konusunda ortaya çıkan sorunları kişisel verilerin korunması kavramı altında ele almak uygun olacaktır.

Kişisel verilerin korunması demek; kişisel verilerin enformasyonu işleme sistemleri aracılığıyla işlenmesi karşısında temel hak ve hürriyetlerin ve özellikle özel yaşamın gizliliğinin korunması demektir (Ketizmen, 2008, s. 189). Kişilerle ilgili bilgilerin bilişim sistemlerine yerleştirilmesi ve işlenmesiyle ilgili esas usullerin düzenlenmesi, bunlara uymayanlar hakkında ceza yaptırımlarının getirilmesi, kişilik haklarının korunması ve yasal güvencelerin sağlanması bu kapsamdadır (Topaloğlu, 2005, s. 163).

Yaşadığımız çağda, iletişimi olanaklı kılan tüm cihazların, (cep telefonlarının, GPS sistemlerinin, uydu alıcılarının, radyo frekanslarının, internet ağlarının vb.) sayesinde kişilerin zaman ve mekân bağlamında davranışları hakkında inanılmaz boyutlarda veriyi elde etmek artık mümkün hale gelmiştir. Bu sistemler sayesinde sadece toplanan verilerin işleme kapasiteleri artmamış, kişisel verilere izinli ya da izinsiz olarak ulaşılabilirliği ve bu bilgilerin kişilerin izinleri olmadan kullanılmalarını da kolaylaştırmıştır. Yaşanan bu duruma karşılık gerek uluslararası (ya da uluslar-üstü) alanda gerekse de ulusların kendi iç-hukuklarında kişisel verilerin korunmasına dair hukuksal düzenlemeler gerekli görülmüş ve kişinin temel hak ve özgürlükleri kapsamında birçok düzenleme yapılmıştır.

5. Kişisel Verilerin Korunmasının Evrensel Boyutu

Uluslararası alanda bankalar arası para transferleri (SWIFT, EFT), çok uluslu şirketlerin insan kaynaklarına dair bilgi sistemlerinde birçok kişisel verinin bulunması, kişisel verileri korunması konusuna yeni bir boyut kattığı açıktır. Kullandığımız iletişim vb. cihazlarının bizlere dair arkamızda bıraktığı izlerin takipçilerinin hayatlarımıza da müdahale etmesi çok olasıdır. Bu durum bizi en nihayetinde kişinin özel hayatının nasıl korunacağı sorusuna götürmektedir. Bu soruya hukuk alanında cevaplar aranırken, aynı zamanda kişisel verileri korunmanın en temel insan haklarından olmasından dolayı etik bir sorundur.

Her şeyden önce ulusal düzeyde kişisel verilerin korunmasına dair alınacak hukuki önemler uluslararası nitelikte olan ve dolaşımını uluslararası yapabilen verilerin korunmasında yetersiz kalabilmektedir. İnternet üzerinde yapılan işlemler bunların en önemli örneklerindedir. Bu işlemlere örnek olarak uluslararası bir siteye (facebook, twitter linkedin vs.) kayıt yaptırma ya da uluslararası bir alışveriş sitesinden (amazon, ebay vs.) sipariş verme durumları verilebilir. Bu şekildeki alanlarda oluşan uluslararası nitelikteki veri bankalarında tutulan kişisel veriler, verinin uluslararası alanda korunması, toplanması, işlenmesi ve yayılmasına ilişkin kanunların uygulanmasında işbirliğini ve ülkelerin ortak hukuki zeminde buluşmasını gerektirdiği açıktır (Civelek, 2011, s. 59).

Bu ortak çabanın faydası da farklı bölgelerin yaratılmasını ve evrensel insan hakları korunması konusunda farklı kültürel anlayışları içermesini, bu sebeple de bir takım insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasının önüne geçilebileceğine dayanmaktadır. Bu çalışmalar, genel olarak veri koruma alanında farklı ülkelerdeki kanunlar arasında doğacak ihtilafların çözümünde ortak hedef olan “bireyin korunması”nı esas almakta ve bunu bir hakka dönüştüğünü vurgulamaktadır (OCED, 2007, s.4). Bu sayede ülkelerdeki yeknesak koruma düzeyine karşılık yasal çığa yükselecektir. Ülkeler tek başlarına olmadıklarından dolayı ortak bir çaba içinde diğer ülkelere karşısında sorumluluk almak zorunda kalacaklardır.

Sonuç

Somut olarak, kişisel verilerimizi cebimizde taşıdığımız kartlara kadar yükleyebilmekte olduğumuz ve akıllı telefonlardan evlerde ve ofislerde kullandığımız çoklu medyalara kadar kullanılan teknolojilerin çeşitliliği ortadadır. Fakat bu somut durum sonuç olarak; kişisel verilerin güvenliğini tehdit etmekte olduğunu ve bu veriler ile kişisel mahremiyete ve özel hayata dair bir takım sorunları da beraberinde getirdiği anlaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında, kişi, kişilik hakkı, kişisel mahremiyet ve özel hayatın gizliliği ve bu kavramlara bağlı olarak da kişisel veri ve kişisel verilerin korunmasının temel haklar ve insan hakları ile bağlantısı serimlenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel sorusu olan, iletişim teknolojilerinde ve özellikle de internet ortamında kullanılan kişisel bilgilere dair yapılan düzenlemelerin evrensel etik kurallarının kapsamında olup olmadığı ve insan haklarının dikkate alınmadan oluşturulan düzenlemeler ile kişinin özel hayatı ve kişisel verilerinin korunabilir olup olmayacağına net bir cevap verilmiştir. Özellikle de kişisel verilerin korunması konusunda, insan hakları evrensel beyannamesinin üçüncü ve on ikinci maddesine dayanılarak çeşitli hukuksal düzenlemelerin yapıldığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın temel sorusu karşısında verilen cevapların neticesinde çalışma kapsamında savunulan tez (kişisel verilerin korunması konusunda “temel haklar”, “temel kişi hakları”

dikkate alınmadan yapılacak düzenlemelerin birçok sakınca ortaya çıkarabileceği) doğrulanmıştır.

Bilginin sınırlarının olmadığı günümüzde evrensel insani değerlerden uzak ulusal ve yerel düzenlemelerin yetersiz kalacağı çalışmanın son kısmında incelenmiştir. Ülkelerin bu konuda evrensel insan haklarını gözeterek ortaklaşa çalışması gerektiği ve evrensel hukuki düzenlemelere gereksinim duydukları net olarak anlaşılmıştır. Aksi takdirde kişisel verilerin korunması konusunda insan hakları ihlallerine karşı efektif sonuçlar oluşmayacağı belirlenmiştir. Gerçekten de; bu çalışmanın ortaya koyduğu en temel sonuç bahsi geçen bu bağlamlar temelinde şu olacaktır: Belli yerel çıkarlar gözetilmemeli, aksine demokrasi anlayışına, insan temel hak ve özgürlüklerine yakışır şekilde düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Ayrıca bu olgu sadece tek tek ülkelerin hukuki kararları için değil bütün ülkeler için geçerli olan evrensel nitelikteki kararları kapsmalıdır.

Tabi her ne kadar bu çalışmada bilginin ve kişisel verilerin dolaşımının hukuki çerçevesi ve bunun etik yanına ağırlık verilmiş olsa da siyasal, sosyal, ekonomik yansımaları bulunan bu konun çok boyutlu olduğu ve farklı disiplinler bir aradığı ile incelenmesinin gerekliliği de ortadadır. Ancak bu araştırmalar yine de etik konusuna ve temel haklara dayanması gerekliliği yadsınmaz.

Kaynaklar

- Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, (çev. Saffet Babür), Kebikeç Yayınları, Ankara, 2005
- Ataay, A., Medeni Hukukun Genel Teorisi –Temel Bilgiler- Genel Kavramlar-, Der Yayınları, İstanbul, 1995
- Beceni, Y., “Siber Uzayda Mahremiyet”, II. Türkiye Bilişim Şurası Hukuk Çalışma Grubu, Mart 2004, <http://tr.scribd.com/doc/17017490/2-Bilisim-Surasi-Taslak-Raporu>, (12.05.2015)
- Civelek, Y.D., Kişisel Verilerin Korunması ve Bir Kurumsal Yapılanma Önerisi, Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, DPT, Ankara, 2011
- Çotuksöken, B., İnsan Hakları ve Felsefe, Papatya Yayınları, İstanbul, 2012
- Ersoy, U., Bir İnsan Hakları Kavramı Olarak “Küresel Verilerin Korunması” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Kamu Yönetimi, Ankara, 2009
- Kayar, İ., Üzülmüş, İ., Hukukun Temel Kavramları, Detay Yayınları, Ankara, 2007
- Ketizmen, M., TCK'da Bilişim Suçları, Adalet Yayınları, Ankara, 2008
- OECD, e-devlet çalışmaları: TÜRKİYE, Türkçe Basım Ankara, 2007
- Privacy International, “Privacy and Human Rights 2005: An International Survey of Privacy Laws and Developments” http://thepublicvoice.org/events/tunis05/laurant_phr.pdf, (12.05.2015)

Topaloğlu, M., Bilişim Hukuku, Karahan Kitabevi, Adana, 2005

Westin, A.F., “Privacy and Freedom, General Agreement on Trade in Services”, Art. XIV(c)(ii), Part II. 24 June 2009, http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats_01_e.htm, (12.05.2015)